



# **Pedagogisch beleid**

**Gastouderbureau Berend Botje**

# Inhoudsopgave

<b>1</b>	<b>Inleiding.....</b>	<b>3</b>
<b>2</b>	<b>Pedagogische visie .....</b>	<b>4</b>
	2.1 Visie op kinderopvang .....	4
	2.2 Visie op kinderen .....	4
	2.3 Visie op opvoeden binnen de kinderopvang .....	4
<b>3</b>	<b>Pedagogische doelen.....</b>	<b>6</b>
	3.1 Kinderen voelen zich emotioneel veilig .....	6
	3.2 Kinderen ontwikkelen persoonlijke competenties .....	7
	3.3 Kinderen ontwikkelen sociale competenties.....	8
	3.4 Kinderen maken normen en waarden eigen .....	9
<b>4</b>	<b>Pedagogische subdoelen.....</b>	<b>11</b>
	4.1 Kinderen zijn zelfstandig .....	11
	4.2 Kinderen zijn uniek .....	12
	4.3 Kinderen zijn nieuwsgierig en leergierig.....	13
	4.4 Kinderen zijn creatief .....	14
<b>5</b>	<b>Pedagogische praktijk.....</b>	<b>15</b>
	5.1 Werkplan .....	15
	5.2 Gezonde leefgewoontes .....	16
	5.3 Ondersteuning van de gastouders .....	17
<b>6</b>	<b>Pedagogisch kader.....</b>	<b>19</b>
	6.1 Leeftijdsbeleid.....	19
	6.2 Opvangruimte .....	19
	6.3 Veiligheid en gezondheid.....	19
	6.4 Achterwachtregeling .....	19
	<b>Bronnen .....</b>	<b>21</b>
	<b>Bijlage 1 Selectiecriteria gastouders van Gastouderbureau Berend Botje .....</b>	<b>22</b>
	<b>Bijlage 2 Ontwikkelingsschema's.....</b>	<b>24</b>
	De motorische ontwikkeling .....	24
	Taal- en spraakontwikkeling .....	26
	Verstandelijke ontwikkeling.....	27
	De sociale ontwikkeling .....	29
	Spelontwikkeling.....	31
	Zelfredzaamheid.....	32

# 1 Inleiding

## **Wie is Berend Botje?**

Kinderopvang Berend Botje is in 1992 als gastouderbureau gestart in West-Friesland en is uitgegroeid tot een van de grootste aanbieders van kinderopvang in Noord-Holland. Naast kleinschalige en flexibele gastouderopvang, bieden we nu ook verschillende vormen van opvang in kindercentra aan. In de kindercentra worden hele dagopvang, halve dagopvang, buitenschoolse opvang en peuterspeelzaalwerk aangeboden voor kinderen in de leeftijd van 0 tot 12 jaar. Dit pedagogisch beleid beschrijft de pedagogische visie voor het gastouderbureau.

## **Wat doet Berend Botje?**

Wij bieden kinderopvang die een aanvulling is op de opvoeding thuis en op school, waar kinderen gestimuleerd worden in hun ontwikkeling. Maar vooral bieden wij kinderopvang waar kinderen met plezier naar toe gaan.

## **Wat is het doel van dit beleid?**

Met dit pedagogisch beleid wordt het voor alle betrokken partijen duidelijk wat de visie en missie van Berend Botje is en hoe deze vertaald wordt naar de pedagogische praktijk. Door onze pedagogische visie op te schrijven wordt deze toetsbaar en levert dit daarmee een bijdrage aan de kwaliteit van de opvang.

- Dit beleid is geschreven voor ouders opdat duidelijk wordt vanuit welke visie wij werken en welke opvoedingsdoelen we nastreven.
- Het beleid geeft medewerkers en gastouders een pedagogisch kader dat de basis van hun dagelijks handelen met kinderen bepaalt.
- Dit pedagogisch beleid geeft controlerende instanties inzicht in het gevoerde beleid en maakt de kwaliteit toetsbaar.

## **2 Pedagogische visie**

Kinderopvang in Nederland is in 2005 in de Wet kinderopvang vastgelegd. Om de kwaliteit van de kinderopvang te waarborgen zijn kinderopvangorganisaties verplicht een pedagogisch beleid te formuleren. In het pedagogisch beleid moeten onder meer de vier opvoeddoelen van prof. dr. Riksen-Walraven, bijzonder hoogleraar kinderopvang, verwerkt zijn. In de komende hoofdstukken beschrijven wij onze pedagogische visie en opvoeddoelen en lichten wij toe hoe wij daar in de praktijk mee omgaan.

### **2.1 Visie op kinderopvang**

Kinderopvang is de afgelopen jaren enorm gegroeid en is voor veel werkende ouders en kinderen een onderdeel van hun leven geworden. Kinderopvang vormt samen met het gezin en het onderwijs de driehoek die de opvoedingsomgeving van kinderen wordt genoemd. De opvoedingsdoelen van deze drie partners overlappen elkaar grotendeels. Zowel kinderopvang, het gezin als het onderwijs wil kinderen een veilige omgeving bieden waar ze kunnen leren, spelen en opgroeien. Ook Berend Botje gaat uit van gezamenlijk partnerschap met gezin en onderwijs. Wij streven naar een goede samenwerking met ouders en willen een betrouwbare partner zijn voor kinderen en hun ouders. Tot slot vinden wij het erg belangrijk dat een kind met plezier naar Berend Botje gaat.

### **2.2 Visie op kinderen**

Ieder kind wordt geboren met de natuurlijke drang om zich te ontwikkelen. Elk kind is van nature nieuwsgierig en wil zijn of haar omgeving ontdekken. Er vanuit gaande dat een kind goed gehecht is aan zijn of haar opvoeders, neemt het initiatief om op onderzoek uit te gaan. Het kind zoekt contact met mensen om zich heen en heeft een drang om zelfstandig te worden.

Ieder kind beschikt ook over basiscompetenties om zich verder te ontwikkelen. Deze vaardigheden moeten naarmate het kind opgroeit de kans krijgen zich te ontwikkelen. Kinderen groeien onder meer door te spelen en te onderzoeken. Een voorbeeld van een basisvaardigheid waar een kind over beschikt is communicatie. Een kind communiceert niet alleen door taal, maar ook door bijvoorbeeld gebaren, lichaamshouding, gedrag of tekeningen. Een kind communiceert en interacteert voortdurend met mensen uit zijn of haar omgeving. Zo verfijnt een kind zijn of haar communicatieve vaardigheden.

Ieder kind is uniek met eigen interesses en talenten. Ieder kind heeft dan ook een eigen benadering nodig. Hoe het kind deze talenten ontwikkelt hangt af van de eigen interesses. Maar ook de omgeving en de maatschappij waarin een kind opgroeit vormen het kind in belangrijke mate. In de huidige samenleving leren kinderen bijvoorbeeld op jonge leeftijd al veel indrukken te verwerken van de computer en de televisie. Hierdoor zijn kinderen in onze huidige maatschappij meer visueel ingesteld dan kinderen vroeger.

### **2.3 Visie op opvoeden binnen de kinderopvang**

Zoals in de inleiding werd benoemd is kinderopvang een belangrijke medeopvoeder van kinderen. Medewerkers en gastouders van Berend Botje creëren een omgeving die voor het kind uitnodigend, vertrouwd en tegelijkertijd stimulerend is. Zij observeren een kind om te zien wat hem of haar bezighoudt en gaan daar op in. Zij dragen materiaal aan en zetten de kaders neer waarbinnen het kind samen met andere kinderen veilig kan spelen en experimenteren.

Bij Berend Botje staan vier belangrijke opvoeddoelen op de voorgrond.

- Ten eerste dat een kind zich veilig voelt in de opvang. Dit is een belangrijke voorwaarde om zich verder te kunnen ontwikkelen.
- Ten tweede krijgen kinderen de gelegenheid om persoonlijke eigenschappen, zoals zelfvertrouwen, zelfstandigheid, flexibiliteit en creativiteit te ontwikkelen. Dit geeft kinderen het vertrouwen dat ze er mogen zijn, ze leren zelfstandig problemen op te lossen en zich aan te passen aan verschillende omstandigheden. Dit zijn stuk voor stuk belangrijke vaardigheden om zichzelf als volwassene staande te houden in de samenleving.
- Ten derde krijgen kinderen de gelegenheid sociale competenties te ontwikkelen. Door veel met elkaar te spelen doen ze een schat aan sociale kennis en vaardigheden op. Kinderen leren bij uitstek van bekende leeftijdsgenoten.
- Ten vierde krijgen kinderen de gelegenheid om zich normen en waarden eigen te maken. Ze leren van volwassenen, maar met name ook van andere kinderen, wat wel en niet kan. Ze leren dat anders niet per se fout is, maar gewoon anders.

Deze opvoeddoelen sluiten aan bij de visie van prof. dr. Riksen-Walraven en vallen binnen het kader van de Wet kinderopvang. De doelen worden in het volgende hoofdstuk verder toegelicht.

### 3 Pedagogische doelen

#### 3.1 Kinderen voelen zich emotioneel veilig

Het eerste en meest basale opvoeddoel van Kinderopvang Berend Botje is:

*Kinderen voelen zich emotioneel veilig in de opvang*

Het is belangrijk dat een kind zich in de opvang veilig en op zijn gemak voelt. Als niet aan dit opvoeddoel voldaan kan worden voelt een kind zich niet alleen onprettig, maar komt het kind ook niet aan zijn ontwikkeling toe. Een kind gaat dan niet de wereld om zich heen ontdekken en komt niet toe aan spelen. Het kind zal zich terugtrekken of juist voortdurend grenzen opzoeken in zijn zoektocht naar voorspelbaarheid en houvast. Een kind dat zich veilig voelt gaat spelen, ontdekken en leren. Kortom emotionele veiligheid is het eerste en belangrijkste opvoeddoel in de kinderopvang.

#### In de praktijk

De gastouder werkt aan emotionele veiligheid door het vaste gezicht en aanspreekpunt van een kind te zijn. Voor kinderen (en hun ouders) die voor het eerst naar de opvang komen is er extra tijd en aandacht. Gastouder en kind moeten aan elkaar wennen en de vertrouwensband moet groeien. De gastouder werkt aan de vertrouwensband door onder andere open en direct te communiceren. Als een kind moeite met wennen heeft zoekt de gastouder naar oplossingen om de overgang minder moeizaam te laten verlopen. Ze vraagt bijvoorbeeld vertrouwde knuffels of speelgoed mee te nemen of ze past een keertje in het ouderlijk huis op. Ze heeft aandacht voor de individuele behoeftes van een kind en gaat in op zijn of haar vragen. De gastouder is voorspelbaar, betrouwbaar en geeft een kind het gevoel dat het er mag zijn. Ze maakt plezier en gaat in op de emoties en ervaringen van het kind.



*De gastouder is veilig en vertrouwd*

Naast het vaste gezicht van de gastouder draagt ook de aanwezigheid van andere bekende kinderen bij aan emotionele veiligheid. Hierdoor krijgt een kind de kans om vriendschappen te ontwikkelen. Door groepsactiviteiten te doen waarbij er aandacht is voor elkaars plezier, grapjes, verdriet en conflicten leert een kind om te gaan met de emoties en ervaringen van een ander en ontstaat er een groepsgevoel.

De inrichting van de opvangruimte is kindvriendelijk, bekend en vertrouwd. De ruimte biedt een kind de mogelijkheid om veilig en ongestoord te kunnen spelen. De ruimte is voorzien van speelgoed dat past bij de leeftijd van de kinderen en prikkelt en stimuleert kinderen. De gastouder biedt diverse materialen aan, variërend van een educatief spel tot kranten en dozen om te verscheuren of te verven.

Ook is er in de gastouderopvang aandacht voor de fysieke veiligheid van kinderen. Jaarlijks worden de ruimtes gecontroleerd op fysieke veiligheid en hygiëne door middel van een risico-inventarisatie. Als er onveilige situaties geconstateerd worden, worden er afspraken gemaakt om dit te verbeteren. Tegelijkertijd zijn wij van mening dat het belangrijk is dat kinderen leren omgaan met veiligheidsrisico's. De opvangruimte en buitenspeelruimte zijn niet volledig vrij van veiligheidsrisico's. Kleine, acceptabele veiligheidsrisico's passend bij de leeftijd en verantwoordelijkheid van de kinderen zijn aanwezig.



Tot slot draagt de dagstructuur bij aan de emotionele veiligheid van een kind. Er is een herkenbaar dagritme waarbinnen ruimte is voor (spontane) activiteiten. Daardoor weet een kind waar het aan toe is. Er is ruimte voor eigen initiatief. Druk en rustig spel wisselen elkaar af. Er is aandacht voor de gewoontes en rituelen van een kind, maar ook voor specifieke 'life-events' zoals een verjaardag, een geboorte van een broertje of zusje of een vakantie. Hierdoor voelt een kind zich thuis bij de gastouder.

*Er is veel aandacht voor het kind*

### **3.2 Kinderen ontwikkelen persoonlijke competenties**

Het tweede opvoeddoel dat Berend Botje nastreeft is:

*Kinderen de gelegenheid bieden persoonlijke competenties te ontwikkelen*

Persoonlijke competenties zijn eigenschappen zoals zelfstandigheid, zelfvertrouwen, flexibiliteit, veerkracht en creativiteit. Door te spelen en experimenteren ontwikkelen kinderen persoonlijke competenties, waarmee ze zich kunnen aanpassen aan verschillende situaties en problemen kunnen oplossen. Persoonlijke competenties zijn dus erg belangrijk om op jonge leeftijd te ontwikkelen zodat kinderen later als zelfstandige en verantwoordelijke volwassenen in de maatschappij kunnen meedoen.

#### **In de praktijk**

Spel is een van de belangrijkste middelen om persoonlijke competenties zoals zelfvertrouwen, flexibiliteit, veerkracht en creativiteit te ontwikkelen. Kinderen experimenteren, oefenen en perfectioneren vaardigheden tijdens het spel. Spelen is daarom niet alleen een leuk tijdverdrijf maar biedt ook waardevolle leermomenten. Kinderen die samen spelen leren bijvoorbeeld hun spelideeën voortdurend bij te stellen. Het ene moment spelen ze dat ze in de trein zitten en het volgende moment spelen ze hun favoriete tekenfilm na. Ze leren flexibel in te springen op een spelsituatie, iets wat ze later als volwassene ook moeten kunnen.

De inrichting van de opvangruimte, het speelgoed en de activiteiten stimuleren ook de persoonlijke competenties. Kinderen moeten in de opvang de ruimte hebben om ongestoord te kunnen spelen. Het speelgoed en de activiteiten spreken de persoonlijke competenties aan en passen bij het leeftijd- en ontwikkelingsniveau van het kind.



*De gastouder stemt het speelgoed en de inrichting van haar huis af op de kinderen*

De gastouderopvang biedt kinderen een veilige, maar ook dynamische omgeving. De gastouder onderneemt regelmatig een uitstapje met de kinderen, bijvoorbeeld naar een winkel waar kinderen afhankelijk van hun leeftijd en interesse de lege flessen mogen wegbrengen of zelf de boodschappen mogen afrekenen. Deze positieve ervaringen zijn goed voor het zelfvertrouwen en kunnen de kinderen bij uitstek oefenen bij de gastouder.

Ook de ervaring en professionaliteit van de gastouder draagt bij aan het ontwikkelen van persoonlijke competenties. Zij zetten de kaders neer waarbinnen kinderen veilig kunnen



experimenteren en spelen. Gastouders kennen de kinderen vaak erg goed en weten precies wat ze moeilijk vinden. Ze kunnen daarom goed inspringen op de individuele behoeften en interesses van de kinderen. Gastouders stimuleren en begeleiden het spelen. Ze ondersteunen de kinderen in hun ontdekkingstocht naar hoe de wereld werkt. Ze sturen kinderen aan door vragen te stellen, complimenten te geven, aanwijzingen te geven of juist door niets te zeggen.

*De gastouder stimuleert de kinderen waar nodig*

Tot slot stimuleert ook de aanwezigheid van andere, bekende kinderen de ontwikkeling. In de kleine setting van de gastouderopvang kennen kinderen elkaar al snel. Het samenspelen gaat vaak beter met bekende kinderen en het spel verdiept zich daardoor. Kinderen durven dan bijvoorbeeld meer te experimenteren. Persoonlijke competenties zoals creativiteit en flexibiliteit worden nog meer aangesproken.

### **3.3 Kinderen ontwikkelen sociale competenties**

Het derde opvoeddoel dat Berend Botje nastreeft is:

*Kinderen de gelegenheid bieden sociale competenties te ontwikkelen*

Met sociale competenties worden sociale kennis en vaardigheden bedoeld, zoals samen werken, communiceren, zich in een ander verplaatsen, ruzies voorkomen of oplossen en sociaal verantwoordelijkheidsgevoel.

Kinderen groeien op in een gemeenschap. Kinderen behoren vaak tot groepjes, op school, op clubjes, bij sportverenigingen, in de kinderopvang en later in studie en op het werk. Om in deze groepen goed te kunnen functioneren is het van groot belang dat kinderen sociale competenties ontwikkelen. Daarom is er in de kinderopvang veel aandacht voor sociale competenties.

Ook hier geldt weer dat het spelen met bekende leeftijdsgenoten erg leerzaam is bij het ontwikkelen van sociale competenties. Hoewel kinderen in de basis sommige sociale kennis of competenties al bezitten, krijgen ze in het spel veel gelegenheid om vaardigheden te oefenen en te verfijnen. Ze oefenen bijvoorbeeld veel met rollenspelen en breiden zo spelenderwijs hun sociale kennis uit. Uiteraard houdt de gastouder de kaders in de gaten. Zij luistert, stimuleert, observeert, geeft het goede voorbeeld en grijpt in als dat nodig is. Zij zet



*Kinderen leren vooral van andere kinderen*



samen met de kinderen een vertrouwde en veilige groeps sfeer neer waarbinnen kinderen sociale competenties opdoen.

### **In de praktijk**

Bij de gastouder spelen kinderen vaak met bekende leeftijdsgenoten. Als er geen leeftijdsgenootje is kan er een vriendje van school of uit de buurt komen spelen. Zo hebben kinderen bijna altijd een paar speelkameraadjes met wie ze sociale competenties oefenen en uitbreiden. Door de kleinschaligheid van de gastouderopvang kennen de kinderen elkaar goed en is het gemakkelijker zich in de ander te verplaatsen. Kinderen communiceren beter als ze elkaar goed kennen. Dit doen ze niet alleen verbaal maar juist ook via non-verbale communicatie in hun houding, mimiek, fantasie, in hun spel en via tekeningen. Het spel verdiept zich, net als de sociale kennis en vaardigheden van het kind.

Daarnaast hebben kinderen bij de gastouder ook vaak met een jonger of ouder kind te maken. Dit geeft kinderen veel gelegenheid om zich te verplaatsen in anderen. Ze leren hulpvaardig te zijn voor de jongste kinderen, ze leren van de vaardigheden van de oudere kinderen. Ze leren van de verhalen en ervaringen van anderen. Daarmee zijn kinderen elkaars eerste en belangrijkste opvoeder.

De gastouder, als tweede opvoeder, heeft de taak om het samen spelen in goede banen te leiden. Daarbij wordt van de gastouder enig pedagogisch inzicht gevraagd. Zij moet op de juiste momenten ingrijpen en het goede voorbeeld geven als de situatie uit de hand loopt. Op andere momenten trekt zij zich juist terug zodat de kinderen leren wat wel en niet werkt om een situatie op te lossen. De gastouder stimuleert activiteiten waarbij kinderen samen spelen of elkaar moeten helpen. Zij maakt daarbij gebruik van de materialen en de ruimte die ze tot haar beschikking heeft. *Gastouder bemiddelt bij een ruzie*



### **3.4 Kinderen maken normen en waarden eigen**

Het vierde opvoeddoel dat Berend Botje nastreeft is:

*Kinderen de gelegenheid bieden zich normen en waarden eigen te maken*

Kinderen leren al vroeg de normen en waarden kennen van het gezin waarin ze opgroeien. Ze weten al snel wat wel en niet kan of mag. Zo leren ze bijvoorbeeld dat schoppen niet mag en dat samen speelgoed delen juist gewaardeerd wordt. Ze maken zich deze normen en waarden eigen. Als kinderen ouder worden, wordt hun leefomgeving groter en leren ze dat er elders soms andere normen en waarden gelden.



*Kinderen leren bij de gastouder hoe je met elkaar omgaat*

Hier ligt een belangrijke taak voor de kinderopvang: kinderen leren dat andere normen en waarden niet per definitie slechter of beter zijn. Afhankelijk van de reacties uit hun omgeving leren ze de grenzen van goed en slecht en komt de morele ontwikkeling op gang. De gastouder heeft hier een belangrijke voorbeeldfunctie in.

### **In de praktijk**

Gastouders dragen net als ouders in de praktijk op veel verschillende manier normen en waarden over aan kinderen. Dit varieert van omgangsvormen, niet weggaan zonder gedag te zeggen, tot praktische situaties, zoals handen wassen nadat je naar het toilet bent geweest. Soms verschillen de normen en waarden bij de gastouder met die van de ouders. Dit is voor kinderen erg leerzaam. Vaak kunnen kinderen prima omgaan met verschillende regels en normen. Als het voor problemen zorgt, zal de gastouder met ouders afspraken maken over hoe hier mee om te gaan.

Doordat gastouders en kinderen met elkaar praten over leuke of verdrietige ervaringen ontstaan er groepsnormen en waarden. Er is aandacht voor de verschillende gebruiken en feestdagen van kinderen uit verschillende culturen. Er zijn afspraken over het respecteren van kinderen die anders zijn door bijvoorbeeld een beperking. Ook hierin geven gastouders het goede voorbeeld en stimuleren ze de morele ontwikkeling van kinderen.

## 4 Pedagogische subdoelen

Naast de vier opvoedingsdoelen die in het kader van de Wet kinderopvang zijn geformuleerd hebben wij ervoor gekozen om vier subdoelen te benoemen die Berend Botje van belang acht.

### 4.1 Kinderen zijn zelfstandig

Het eerste subdoel dat Berend Botje nastreeft is:

*Kinderen de gelegenheid bieden zelfstandigheid te ontwikkelen en zelfredzaam te worden*

Alle kinderen hebben de drang om dingen zelf te doen en zelf te ontdekken. Dit is een waardevolle eigenschap, die gekoesterd moet worden. Kinderen verdienen de ruimte, tijd en aandacht om zelfstandig en zelfredzaam te worden. Elk kind zal dat in zijn eigen tempo en op zijn eigen manier doen. Als kinderen eenmaal ervaren zelf iets te kunnen, ontlenen zij daar zelfvertrouwen en trots aan. Dit stimuleert kinderen om het de volgende keer weer zelf te doen en misschien wel iets anders te proberen. Met deze ervaring gaan ze vol zelfvertrouwen nieuwe ervaringen aan.

#### In de praktijk

Kinderen leren als geen ander van andere kinderen. Door te kijken, te imiteren, te experimenteren en te oefenen leren ze ontzettend veel op het gebied van zelfredzaamheid. Kinderen kunnen elkaar als geen ander motiveren om bijvoorbeeld zelf hun schoenen aan te doen of zelf hun eten klaar te maken. Ook het groepsgevoel dat ontstaat als kinderen bijvoorbeeld samen een hut bouwen draagt bij aan het ontwikkelen van zelfstandigheid. Kinderen krijgen vertrouwen in hun eigen kunnen en dat van een ander. Ze beseffen dat ze zelf of met elkaar veel voor elkaar krijgen. Ze leren dat ze daar niet altijd volwassenen bij nodig hebben.

Ook de gastouder heeft een belangrijke rol in het stimuleren van zelfstandigheid en zelfredzaamheid van kinderen. Dit doet ze bijvoorbeeld door kinderen de tijd te geven en de gelegenheid te creëren iets zelf te doen. Ze moedigt een kind aan om het zelf te proberen en geeft zo nodig mondeling instructies in plaats van de taak direct van het kind over te nemen. Dit vergt geduld en aandacht voor het kind. De gastouder moet kunnen inschatten of het kind eraan toe is of dat de verantwoordelijkheid nog te groot is. Gevaarlijk gereedschap of spelmateriaal zal ze buiten het bereik van kinderen houden als ze daar nog niet aan toe zijn. Uiteraard geeft de gastouder veel complimenten als het kind zelfstandig iets heeft bereikt, waardoor de wens van het kind om nog zelfstandiger te worden groeit.



*Kinderen doen graag dingen zelf*

Ook de indeling van de leefruimte, het aanwezige speelgoed en het activiteiten aanbod sluit aan bij het stimuleren van zelfstandigheid. Een deel van het speelgoed kunnen kinderen zelf pakken. Het spelmateriaal en speelgoed nodigen kinderen uit om er zelfstandig mee te spelen, zonder dat ze direct hulp nodig hebben van volwassenen. De activiteiten sluiten aan bij wat kinderen kunnen en soms bijna kunnen. Het daagt ze uit om te ontdekken en te experimenteren.

## 4.2 Kinderen zijn uniek

Het tweede subdoel dat Berend Botje nastreeft is:

*Kinderen de gelegenheid bieden om op hun eigen manier en in hun eigen tempo hun talenten en interesses te ontwikkelen*

Kinderen ontwikkelen zich volgens een min of meer vast patroon. Elk kind heeft echter zijn eigen karakter, tempo en vaardigheden om uit te groeien tot een zelfstandig persoon. Vaak heeft een kind als het iets aan het leren is op één ontwikkelingsgebied, weinig aandacht voor de andere ontwikkelingsgebieden. Zo ontwikkelt een kind zich in horten en stoten. Terwijl het ene kind al praat, maar nog niet kan staan, kan bijvoorbeeld een leeftijdgenoot al lopen, maar nog nauwelijks praten. Deze variatie in de ontwikkelingsgebieden is met name in de eerste levensjaren erg groot. Het is belangrijk dat gastouders aansluiten bij het ontwikkelingstempo van kinderen en hun manier van omgaan met het kind erop aanpassen. Waar het ene kind veel structuur en stimulatie nodig heeft, gedijt een ander kind beter als het zijn of haar eigen gang kan gaan.

### In de praktijk

Kinderen hebben een eigen temperament, een eigen manier waarop ze reageren op hun omgeving. Dit bepaalt onder meer hun houding tegenover nieuwe ervaringen. Waar het ene kind onzeker en afwachtend reageert op nieuwe dingen, reageert het andere kind er juist enthousiast en onderzoekend op. Verschil in temperament vraagt ook om een verschil in aanpak door de gastouder. Zij past haar handelen en ook de activiteiten aan, aan de behoeften van de kinderen.

Kinderen zijn ook uniek door cultuurverschillen die ze van huis uit meekrijgen. De gastouder staat open voor deze culturele verschillen en respecteert ze. Daarnaast beïnvloeden en vormen belangrijke levensgebeurtenissen de kinderen. De gastouder heeft daar aandacht voor en gaat er met kinderen over in gesprek. Ze sluit aan bij de belevingswereld van kinderen en heeft oog voor hun talenten en interesses.

De gastouder leert kinderen respect te hebben voor kinderen die anders zijn of zich langzamer ontwikkelen. Ze benadrukt de kwaliteiten van deze kinderen. Ze geeft kinderen complimentjes en stimuleert hun interesses verder te ontplooiën. Ze heeft aandacht voor de eigenheid van kinderen. Daarbij leert ze kinderen tevens waar hun eigen grenzen liggen en wat de grenzen van de omgeving zijn.

Kinderen zetten hun eigen stappen op de verschillende ontwikkelingsgebieden, maar hebben ook oog voor elkaar. Ze doen elkaar na en leren van elkaar.



*De gastouder heeft aandacht voor ieder kind*

### 4.3 Kinderen zijn nieuwsgierig en leergierig

Het derde subdoel dat Berend Botje nastreeft is:

*Kinderen de gelegenheid bieden kennis op te doen en inzicht in de wereld om hen heen te verkrijgen*

Kinderen hebben een natuurlijke nieuwsgierigheid in de wereld om hen heen. Elk kind is op zijn eigen manier bezig de omgeving te verkennen om dingen te begrijpen en kennis op te doen. Jonge kinderen onderzoeken de omgeving door middel van kijken, voelen, horen en ruiken. Naarmate kinderen ouder worden en motorisch vaardiger, gaan ze een groter gebied verkennen. Kinderen gaan op zoek naar verbanden en willen hun "theorieën" testen. Zo vergaren ze kennis over de wereld.

#### **In de praktijk**

Gastouders volgen en observeren de kinderen om te zien wat hen op dat moment bezighoudt. Zij sluiten zich daarbij aan en bieden kinderen de mogelijkheid om te experimenteren. De gastouder is vooral belangrijk bij het aanreiken van materialen en het geven van veiligheid en vertrouwen aan de kinderen. Ze vertelt en onderwijst kinderen niet, maar ze gaat met hen in gesprek. Vervolgens gaat ze samen met hen op onderzoek uit. Gastouders zijn geen onderwijzers maar mede-onderzoekers.



*Samen onderzoeken*

De leefruimte is belangrijk voor kinderen om tot onderzoek te komen en te kunnen experimenteren. Kinderen vinden verschillende hoeken, materialen en objecten - waar ze zelf naar toe kunnen of die ze zelf kunnen bereiken - heel boeiend. De leefruimte en het materiaal moeten uitdagen en nieuwsgierigheid opwekken zodat kinderen op onderzoek uit kunnen gaan. Ook buitenshuis zijn er vele interessante plekken en materialen die door uitstapjes ontdekt kunnen worden.

Kinderen zijn van nature nieuwsgierig. Ze observeren andere kinderen en volgen de ander in een spel of bezigheid. Kinderen maken elkaar enthousiast voor dat waar ze mee bezig zijn en delen daarbij de kennis die ze hebben met elkaar. Daarbij zal elk kind op een eigen manier reageren of iets onderzoeken, waarop de andere kinderen weer reageren. Dat leidt tot een boeiend proces waarbij gastouders en kinderen elkaar inspireren.



*Kinderen doen elkaar na en leren spelenderwijs van elkaar*

#### **4.4 Kinderen zijn creatief**

Het vierde subdoel dat Berend Botje nastreeft is:

*Kinderen de gelegenheid bieden om ideeën of gedachten te onderzoeken in creatieve uitingen*

Kinderen zijn ongeremd in het uitproberen en combineren van materialen, in het zingen en het ritmisch bewegen. Ze hebben veel plezier in het creatief bezig zijn. Kinderen hebben creativiteit nodig om uiting te geven aan wat hen bezighoudt en vorm te geven aan ideeën en gedachten die ze hebben. Soms hebben ze de woorden of de verbale vaardigheid nog niet om te vertellen wat hen bezighoudt. Vaak onbewust geven ze in dans, zang, knutsel- en bouwwerken uiting aan hun gedachten en gevoelens.

#### **In de praktijk**

De gastouder stimuleert de ontdekking in gebruik van materiaal, in het ritmisch bewegen en zang en bewaakt hun ongeremdheid. Kinderen krijgen volop de kans zich op hun eigen manier uit te drukken. Met name het zelf onderzoeken en experimenteren is van belang, het resultaat is van ondergeschikt belang. Deze creatieve en muzikale ontwikkeling gaat bij jonge kinderen grotendeels vanzelf. Naarmate kinderen ouder worden is het belangrijk dat de gastouder muzikale en creatieve ontwikkelingen blijft stimuleren in al hun vormen. Oudere kinderen kunnen onzeker zijn en zich zorgen maken over wat anderen van hen vinden. Als ze met behulp van de gastouder deze remmingen los kunnen laten hebben ze er juist vaak plezier in en kunnen ze er erg lang mee bezig zijn. Kinderen kunnen elkaar ook voeden in hun ideeën en creatieve uitspattingen. Soms bedenken kinderen spontaan een project waar ze samen hard aan werken, waarin ze met elkaar overleggen, zoeken naar oplossingen en compromissen. Dit uit zich dan bijvoorbeeld in een prachtig kunstwerk of een mooi stukje playbackshow.

Voldoende speelruimte en goed materiaal dat creativiteit stimuleert zijn belangrijk. Veel gastouders hebben daarom aparte hoekjes gecreëerd voor verschillende soorten spel. Daarnaast is er vaak materiaal aanwezig dat de creativiteit prikkelt, variërend van tekenmateriaal, restmaterialen, muziekinstrumenten en verkleedkleden.



*Creativiteit is voelen en ervaren*

## 5 Pedagogische praktijk

### 5.1 Werkplan

De dagindeling **verschilt** per gastouder en soms per dag. Toch blijken er wel overeenkomsten in de dagindeling te zijn. Daarom volgen hier twee voorbeelden om te laten zien hoe een gastouder de werkzaamheden zou kunnen organiseren. Bij wijze van voorbeeld vertellen twee gastouders hoe zij in hun situatie voor de (gast)kinderen zorgen en hoe zij hun dag indelen.

**Voorbeeld werkplan van een gastouder met vier gastkinderen en een eigen kind**  
(vier gastkinderen in de leeftijd van 0 tot 4 jaar en een eigen kind van zes jaar oud)

Tijdstip	Activiteit
07:00 tot 08:00 uur	De kinderen worden gebracht. Bij binnenkomst is er even tijd voor een kort gesprekje met de ouders en proberen we de kinderen op een vrolijke manier afscheid te laten nemen van de ouders.
08:00 uur	Ik maak de kinderen klaar voor een wandeling om mijn zoon naar school te brengen.
08:45 uur	Thuis gekomen krijgen de kinderen iets te drinken. De kinderen mogen helpen met inschenken en onderling wordt er druk gekwebbeld. Dan maken we ook plannen voor de dag. Gaan we spelen of eerst de boodschappen halen? Moet er nog iets gemaakt worden voor een jarige papa of mama?
09:15 uur	Ik was de bekers af. De muziek gaat even lekker hard aan zodat de kinderen kunnen dansen. Daarna worden de kinderen verschoond of gaan naar het toilet.
vanaf 09:30 uur	De kinderen kunnen vrij spelen in een duinhuisje met keuken, poppenhoek, verstophol en een grote knutsel- en speeltafel. Voor de hele kleintjes staat er een box en speelgoed voor hun leeftijd. De kinderen kunnen alles zelf pakken en gebruiken. Ik werk ondertussen de dagboekjes bij en heb even tijd voor de allerkleinsten.
10:00 uur	De allerkleinsten eten fruit(hapje) en gaan naar bed.
10:30 uur	We gaan met z'n allen wat drinken en wat kleins eten. De kinderen mogen kiezen wat ze graag willen doen met mij. Knutselen, spelletje, puzzelen, in de tuin spelen of even computeren.
12:00 uur	De grotere kinderen eten een broodje en gaan, na een voorleesverhaal, naar bed. De kleintjes krijgen een fles of een broodje en hebben even het rijk alleen.
14:30 uur	Na het middagslaapje maak ik de kinderen klaar voor een wandeling naar school. We nemen fruit mee om bij de speelplaats te pauzeren en te spelen. De allerkleinsten slapen ondertussen in de wandelwagen. Samen met mijn zoon en soms een vriendje lopen we weer terug naar huis. Thuisgekomen gaan we met z'n allen wat drinken en mogen de kinderen kiezen of we buiten op het veld gaan spelen (indien het weer dit toelaat) of binnen. Ik werk tijdens het spelen de dagboekjes bij.
16:30 uur	Ik pak de tassen in en eventuele knutselwerkjes leg ik klaar om mee naar huis te nemen. De allerkleinsten leg ik nog even op bed zodat ze fit mee naar huis gaan. Met de andere kinderen kijk ik een filmpje of ik lees ze een boekje voor.
tussen 17:30 uur en 18:00 uur	De kinderen worden opgehaald.

### **Werkplan van een F&F Plus gastouder met zes gastkinderen**

(drie gastkinderen tussen 0 en 4 jaar en drie gastkinderen tussen de vijf en zeven)

<b>Tijdstip</b>	<b>Activiteit</b>
07:30 uur	Mijn eerste gastkind arriveert en we gaan samen wat drinken.
08:00 uur	Er arriveren nog vijf gastkinderen en we brengen samen de oudste drie kinderen naar de basisschool. Op de terugweg halen we verse broodjes en melk. Eenmaal thuis gaan de drie kleinsten lekker spelen met het speelgoed dat ik van tevoren heb klaargezet en doe ik individueel dingen met ze zoals kralen rijgen, puzzels maken, spelletjes enz.
09:45 uur	We drinken limonade met een koekje en zingen liedjes; we hebben een heel repertoire. Dan is het tijd om boekjes voor te lezen. Eerst doen we dat samen, daarna lees ik ieder kind ook vaak iets apart voor.
11:15 uur	We dekken samen de tafel en gaan daarna naar school om de oudste kinderen op te halen.
12:00 uur	Gezamenlijk eten we een broodje en de kinderen vertellen wat ze op school hebben gedaan.
12:45 uur	We brengen de oudste kinderen naar school.
13:00 uur	Thuisgekomen gaan de jongsten van 2 jaar naar bed toe. Daarna ruim ik de tafel af, doe de afwas en schrijf ik in de schriftjes van de kinderen. In die tussentijd kiezen de twee kinderen die wakker zijn zelf iets uit om mee te spelen.
rond 14:45 uur	We halen de jongste kinderen uit bed en gaan weer naar school toe.
15:30 uur	Met alle zes kinderen thuis is er veel leven in de brouwerij. Daarom gaan we eerst aan tafel zitten, bespreken we de middag op school van de oudsten en gaan we fruit eten en wat drinken. Hierna kiest ieder kind zelf iets uit waar hij of zij mee wil spelen. Vaak is dit ook iets gezamenlijk als knutselen, kleuren, spelletjes, kleien of buitenspelen.
tussen 17:00 en 18:00 uur	De kinderen worden opgehaald.

### **5.2 Gezonde leefgewoontes**

Als gastouderbureau voelt Berend Botje zich medeverantwoordelijk voor de gezondheid van de kinderen die onze gastouders opvangen. Wij vinden het belangrijk om kinderen gezonde leefgewoontes aan te leren. De basis van een gezonde levensstijl wordt immers gelegd als kinderen jong zijn. Kinderen die gezond eten, genoeg bewegen en niet dagelijks vele uren televisie kijken of computeren: zijn minder vaak ziek, kunnen zich beter concentreren, zitten lekkerder in hun vel, hebben minder kans op overgewicht. Daarom vinden wij het belangrijk om een aantal uitgangspunten rondom eten en drinken, bewegen, televisie kijken en computeren te formuleren.

#### **Eten en drinken**

Kinderen eten en drinken om gezond te blijven en om ervan te genieten. Ze leren hun eigen behoeftes en smaak kennen, en keuzes maken. Eten en drinken zijn ook bij uitstek een gezellig en sociaal gebeuren. Gezonde leefgewoontes met betrekking tot eten en bewegen zijn essentieel voor een goede ontwikkeling van kinderen.

- Het eten en drinken dat de gastouder aanbiedt is gezond en gevarieerd. Zo worden er bijvoorbeeld zoveel mogelijk volkoren producten, gezond beleg en gevarieerd fruit aangeboden.
- De gastouder geeft het goede voorbeeld en eet daarom zoveel mogelijk met de kinderen mee.



- De kinderen en gastouder eten en drinken op vaste tijden. Het is belangrijk dat kinderen leren op vaste momenten te eten en drinken, dit is onder andere beter voor de tanden. Daarnaast is de structuur en het sociale aspect van met elkaar aan tafel zitten goed voor kinderen.
- Het gezonde en gevarieerde voedingsaanbod wordt afgestemd op de energiebehoefte van kinderen. Sommige kinderen voelen onvoldoende aan wanneer ze genoeg hebben gegeten en hebben daarbij sturing van de gastouder nodig. Ook houdt de gastouder in de gaten of de kinderen voldoende drinken op warme dagen.
- De gastouder is er alert op dat het bereiden en aanbieden van voeding op een juiste en hygiënische manier gebeurt.
- Bij verjaardagen, feestelijke gebeurtenissen en feestdagen horen eigen rituelen. Vaak is een belangrijk onderdeel daarvan het eten en het drinken. Feestelijke rituelen versterken het gevoel van verbondenheid tussen de kinderen, de gastouder en de ouders. De gastouder vraagt ouders om een gezonde traktatie mee te geven. Het wordt gewaardeerd als ouders overleggen met de gastouder over de traktatie.
- Het is belangrijk dat kinderen thuis ontbijten zodat de spijsvertering op gang kan komen en kinderen voldoende energie hebben voor de dag.

### **Bewegen**

Naast gezond eten is voldoende beweging belangrijk voor een gezond gewicht. Bewegen is ook van essentieel belang voor de ontwikkeling van kinderen. Het is goed voor de motoriek en het zelfvertrouwen. De gastouder stimuleert gezonde beweeggewoonten door kinderen dagelijks, meerdere keren, (buiten) te laten bewegen. Dit gebeurt op een speelse manier. Hierbij kan er gedacht worden aan rennen, dansen, klimmen, stoeien, kruipen, fietsen, of bijvoorbeeld beweegspelletjes. De gastouder zorgt voor afwisseling tussen rustig en druk spel, makkelijkere en uitdagendere spelletjes, alleen of gezamenlijk spelen enz. Ook hierbij geldt dat de gastouder het goede voorbeeld geeft en dus ook zelf meespeelt en beweegt.

### **Televisie en computer**

Bij Berend Botje vinden wij het belangrijk dat kinderen in een beperkte mate beeldschermtijd (televisie kijken, computeren e.d.) krijgen. Het kan leerzaam en gezellig voor kinderen zijn om samen met andere kinderen of de gastouder televisie te kijken of een computerspelletje te spelen. Tegelijkertijd is het goed om beeldschermtijd beperkt te houden omdat vrij spelen de ontwikkeling van kinderen veel breder stimuleert en lichamelijk veel gezonder is. Daarom heeft Berend Botje de volgende uitgangspunten opgesteld.

- De gastouder maakt in overleg met ouders afspraken met de kinderen over hoe lang ze mogen kijken of spelen.
- De gastouder weet altijd wat de kinderen kijken of welk spelletje ze spelen. En anders kijkt zij mee.
- De gastouder houdt in de gaten dat de programma's, films en spelletjes passend zijn bij de leeftijd en het ontwikkelingsniveau van de kinderen.

### **5.3 Ondersteuning van de gastouders**

Gastouders worden door Berend Botje op verschillende manieren ondersteund voor en tijdens de opvang van kinderen.

- Gastouders krijgen een basistraining en bijscholing.
- Gastouders volgen de cursus EHBO bij kinderen.
- Gastouders kunnen via Berend Botje een opleiding volgen om aan de kwalificatie-eisen te voldoen.
- Gastouders worden uitgenodigd voor thema-avonden.
- Gastouders worden bij de intake geïnformeerd over de inhoud van het pedagogisch beleid.
- Voordat de opvang start en vervolgens minimaal eenmaal per jaar wordt een risico-inventarisatie gedaan bij de gastouder, ten behoeve van de veiligheid en gezondheid. De risico-inventarisatie geeft inzicht in wat kinderen kan overkomen, hoeveel en welke

ongevallen er met kinderen zijn geweest, wat de gastouder hier aan doet of heeft gedaan en wat dat heeft opgeleverd.

- Gastouders worden geïnformeerd over de wettelijke eisen en voorbereid op de inspectie door de GGD.
- De gastouder wordt ondersteund bij het koppelingsgesprek met de vraagouder.
- De bemiddelingsmedewerker komt minimaal tweemaal per jaar op huisbezoek.
- De bemiddelingsmedewerker controleert de kwaliteit van de opvang en geeft de gastouder adviezen. Zij kijkt naar de competenties van de gastouder, het aantal kinderen dat gelijktijdig wordt opgevangen en naar de opvangruimte.
- Gastouders kunnen pedagogisch advies inwinnen bij de orthopedagoog.
- Het gastouderbureau is dagelijks bereikbaar voor algemene vragen over de opvang.
- Gastouders hebben de toegang tot de website en leeromgeving van 'de gastouderacademie' waar veel informatie en cursussen te vinden zijn.
- De gastouder kan veel informatie over de opvang vinden op de website van Berend Botje.
- De gastouder wordt, waar nodig, ondersteund in de vorm van materialenuitleen, zowel spelmateriaal als kindermeubilair.

## 6 Pedagogisch kader

### 6.1 Leeftijdsbeleid

Gastouders vangen vaak meerdere kinderen tegelijk op. Om ieder kind voldoende aandacht en leefruimte te bieden zijn er normen voor het maximaal gelijktijdig opvangen van kinderen. Deze normen zijn wettelijk vastgelegd.

Het aantal kinderen dat tegelijk mag worden opgevangen hangt af van hun leeftijd. De eigen kinderen van de gastouder tot tien jaar tellen mee als zij aanwezig zijn tijdens de opvang.

Vriendjes en vriendinnetjes tot tien jaar die tijdens de opvang aanwezig zijn, tellen ook mee.

Het aantal kinderen dat tegelijk aanwezig mag zijn is maximaal:

- Zes kinderen in de leeftijd van nul tot dertien jaar, inclusief eigen kinderen tot tien jaar.
- Vijf kinderen wanneer deze allen jonger zijn dan vier jaar, inclusief eigen kinderen tot vier jaar.
- Vier kinderen van nul en één jaar oud, waarvan maximaal twee van nul jaar, inclusief eigen kinderen van deze leeftijd.

Naast het maximaal gelijktijdig op te vangen aantal kinderen kijkt de bemiddelingsmedewerker voor een plaatsing ook naar de geschiktheid van de opvangruimte, de leeftijd van de andere kinderen en de expertise van de gastouder. Is er voldoende speelruimte? Welke zorg heeft dit kind nodig en kan de gastouder dit bieden? Aan de hand hiervan bepaalt de bemiddelingsmedewerker of het maximaal aantal op te vangen kinderen geplaatst kan worden of dat de gastouder minder kinderen zal opvangen. De bemiddelingsmedewerker bekijkt per situatie wat er kan en gewenst is.

### 6.2 Opvangruimte

De bemiddelingsmedewerker beoordeelt of de opvangruimte geschikt is voor de kinderen die er worden opgevangen. De ruimte moet allereerst kindvriendelijk, veilig en uitnodigend zijn. Daarnaast wordt onder meer gekeken of zowel de binnen- als buitenruimte past bij de leeftijd van de kinderen. Bijvoorbeeld voor kinderen onder de 1,5 jaar moet er een slaapkamer apart van de leefruimte zijn. De kinderen moeten buiten kunnen spelen als ze dat willen. Dit kan ook een buitenspeelruimte op loopafstand zijn. De opvangruimte is hygiënisch en rookvrij. Op alle verdiepingen hangen rookmelders. De kinderen kunnen veilig en ongestoord spelen. Er is zowel binnen als buiten voldoende speelgoed aanwezig dat past bij de leeftijd van de kinderen.

### 6.3 Veiligheid en gezondheid

Voorafgaand aan de plaatsing van een kind bij een nieuwe gastouder neemt de bemiddelingsmedewerker een risico-inventarisatie af. Zij kijkt naar de veiligheidsrisico's en gezondheidsrisico's in de opvangsituatie. De risico-inventarisatie wordt ten minste eenmaal per jaar herhaald. Ook zal er bij een verhuizing of verbouwing nogmaals gecontroleerd worden op veiligheid en gezondheid. Als er onveilige situaties geconstateerd worden, worden er afspraken gemaakt om dit te verbeteren.

Tegelijkertijd zijn wij van mening dat het belangrijk is dat kinderen leren omgaan met veiligheidsrisico's. De opvangruimte en buitenspeelruimte zijn niet volledig vrij van veiligheidsrisico's. Kinderen kunnen altijd vallen of zich stoten, dat hoort bij hun ontwikkeling en daar leren ze van. Kleine, acceptabele veiligheidsrisico's passend bij de leeftijd en verantwoordelijkheid van de kinderen zijn aanwezig. Grote veiligheidsrisico's worden natuurlijk altijd uitgesloten.

### 6.4 Achterwachtregeling

Op de momenten dat er drie kinderen of meer gelijktijdig worden opgevangen, dient er een volwassen achterwacht beschikbaar te zijn. De eigen kinderen en spelende vriendjes of

vriendinnetjes tellen mee als deze tijdens de opvang aanwezig zijn. De achterwacht moet in geval van calamiteiten binnen 15 minuten ter plaatse kunnen zijn en is telefonisch bereikbaar tijdens de opvangtijden. Het telefoonnummer van de achterwacht dient op een vaste plaats binnen het bereik van de gastouder te liggen. Indien de gastouder met de kinderen buitenshuis is, dient zij een mobiele telefoon bij zich te dragen, zodat zij ook in die situatie direct de achterwacht in kan roepen.

## Bronnen

Context Kinderopvang (2008). Notitie Context Kinderopvang.

Edwards, C. Gandini L. en Forman G. (1998). De honderd talen van kinderen : De Reggio Emilia-benadering bij de educatie van jonge kinderen. Utrecht: Uitgeverij SWP.

Geus, A.J. de, Wijn, J.G. en Ross-van Dorp, C.I.J.M (2004). Wet kinderopvang. 's Gravenhage: Sdu Uitgevers.

Gordon, T. (1970). Luisteren naar kinderen: De nieuwe methode voor overleg in het gezin. Baarn: Tirion.

Hoex, J. (2004). Pedagogische kwaliteit op orde: een ordeningsinstrument voor het opstellen of bijwerken van pedagogisch beleid. Alkmaar: NIZW.

MO groep kinderopvang, de Branchevereniging en Boink (2009). Verantwoorde kinderopvang: verder stappen naar de toekomst. Convenant kwaliteit kinderopvang.

Marx, H., Marx, G. Pluut, J. (2008). Kijk, vergelijk en verrijk. De ontwikkeling van je kind van 0 tot 12. Utrecht: Spectrum.

Meeuwig, M., Schepers, W. & Werf, T. van der (2007). Sporen van Reggio: een introductie in de sporen-pedagogiek. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Riksen-Walraven, J.M.A. (2000). Tijd voor kwaliteit in de kinderopvang. Oratie faculteit der maatschappij en gedragswetenschappen. Amsterdam: UvA.

Singer, E. en Kleerekoper, L. (2009). Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar. Maarssen: Elsevier gezondheidszorg.

Verhulst, F.C. (2008). De ontwikkeling van het kind. Assen: Van Gorcum.

# **Bijlage 1 Selectiecriteria gastouders van Gastouderbureau Berend Botje**

## **1. Algemeen**

- a. In bezit van een aansprakelijkheidsverzekering particulieren (WA)
- b. In bezit van een Ongevallen Inzittendenverzekering bij autogebruik
- c. Zorgdragen voor een Verklaring Omtrent het Gedrag
- d. Zorgdragen voor een Verklaring Omtrent het Gedrag van meerderjarige huisgenoten (in geval van opvang in het huis van de gastouder) en anderen die bij de opvang betrokken zijn

## **2. Persoonlijk**

- a. Minimumleeftijd van 21 jaar
- b. Goede lichamelijke en geestelijke gezondheid
- c. Continuïteit en stabiliteit kunnen bieden
- d. Verantwoordelijkheidsgevoel en organisatievermogen
- e. Flexibiliteit
- f. Kunnen reflecteren op het eigen handelen
- g. Correct taalgebruik
- h. Voldoende beheersing van de Nederlandse taal en de bereidheid Nederlands te spreken tijdens de opvang
- i. Goede telefonische bereikbaarheid, ook buitenshuis
- j. Niet ingeschreven staan op hetzelfde woonadres als de ouder
- k. Niet (tijdelijk) ontheven of ontzet uit het ouderlijk gezag
- l. Geen kinderen hebben die (voorlopig) onder toezicht zijn gesteld

## **3. Motivatie**

- a. Positieve houding tegenover kinderopvang
- b. Plezier in het omgaan met kinderen.
- c. Positieve houding van de gezinsleden tegenover de opvang van kinderen
- d. Regelmatige beschikbaarheid voor opvang voor minimaal een half jaar

## **4. Houding ten opzichte van het gastouderbureau**

- a. Bereidheid tot samenwerking met het gastouderbureau
- b. Bereidheid tot het accepteren van advies en begeleiding van het gastouderbureau
- c. Bereidheid te werken volgens de regels en het pedagogisch beleid van het gastouderbureau
- d. Bereidheid zich te houden aan de landelijke normen ten aanzien van het gelijktijdig op te vangen maximale aantal gastkinderen
- e. Bereidheid om kinderen niet alleen of aan het toezicht van anderen over te laten
- f. Bereidheid om een achterwacht te regelen als er drie kinderen of meer worden opgevangen

## **5. Pedagogische kwaliteit**

- a. Ervaring met of kennis van de ontwikkeling van kinderen
- b. Aandacht voor en inzicht in het kind als individu
- c. Kunnen bieden van warmte en geborgenheid
- d. Kunnen stimuleren van de persoonlijke en sociale ontwikkeling van het kind
- e. Kunnen overdragen van normen en waarden in een multiculturele samenleving.
- f. Kunnen hanteren van straffen en belonen, zonder gebruikmaking van geestelijk en/of lichamelijk geweld

## **6. Scholing**

- a. In bezit van een mbo-diploma niveau 2 helpende zorg en welzijn (of gelijkgestelde opleiding) of bereidheid tot het behalen van dit diploma
- b. In bezit van een geldig certificaat 'EHBO bij kinderen'
- c. Bereidheid tot het volgen van een basistraining
- d. Bereidheid tot het volgen van herhalings- en bijscholingscursussen

## **7. Omgevingsfactoren**

- a. Bereidheid mee te werken aan de wettelijk verplichte risico-inventarisatie en evaluatie (RI&E)
- b. Een hygiënische en veilige woning, zowel binnen als buiten
- c. Een rookvrije woning
- d. De woning is voorzien van voldoende en goed functionerende rookmelders
- e. De woning biedt voldoende ruimte om te spelen, te eten en te slapen, waarbij voor kinderen tot 1,5 jaar er een slaapkamer apart van de leefruimte beschikbaar is.
- f. Voldoende gelegenheid om buiten te spelen, afgestemd op het aantal en de leeftijd van de kinderen
- g. Bereidheid om zo nodig kleine aanpassingen te verrichten in of bij het huis

## **8. Houding ten opzichte van de ouders**

- a. Positieve houding tegenover de keus van ouders om de opvoeding met anderen te delen
- b. Openstaan voor en respecteren van andere gewoontes, culturen, levenswijzen en opvoedingsideeën
- c. Zich kunnen inleven in de situatie van de ouders
- d. Bereidheid tot overleg en samenwerking met de ouders
- e. Bereid en in staat zijn eventuele verschillen in opvatting te bespreken
- f. Bereid en in staat zijn tot het maken en naleven van afspraken
- g. Flexibiliteit
- h. Bereidheid tot het respecteren van de privacy van ouders en om geen informatie door te spelen aan derden

## Bijlage 2 Ontwikkelingsschema's

De ontwikkeling van een kind verloopt min of meer in een vaste volgorde. Zo kan een kind bijvoorbeeld pas leren lopen als het kan staan. Hoewel de volgorde van de ontwikkelingen vast ligt, is het tempo waarin een kind zich ontwikkelt verschillend. Het ene kind kan met 10 maanden lopen, het andere kind is 18 maanden voor hij of zij de eerste stappen zet.

Daarnaast verloopt de ontwikkeling met horten en stoten. Een jong kind dat veel met taal bezig is zal vaak op andere ontwikkelingsgebieden wat langzamer ontwikkelen. Dit is geen reden voor zorg. Het kind richt zich vanzelf weer op andere ontwikkelingsgebieden en haalt een eventuele achterstand vaak weer in.

Het is dan ook lastig om bij een bepaalde ontwikkeling zoals lopen een leeftijd te noemen waarop een kind dit zou moeten kunnen. Zeker in de eerste drie levensjaren zijn er veel verschillen tussen kinderen. Het is daarom van belang om het kind in zijn of haar eigen tempo te volgen en een kind te stimuleren op het moment dat het daaraan toe is. Hierdoor krijgt het kind zelfvertrouwen en zal het zich sneller ontwikkelen.

In onderstaande ontwikkelingsschema's wordt een algemeen overzicht geschetst van verschillende ontwikkelingsgebieden bij kinderen van 0 tot 12 jaar. De ontwikkelingsschema's moeten gelezen worden als basaal uitgangspunt van de verschillende ontwikkelingsvaardigheden van kinderen. De leeftijd geeft een gemiddelde aan waarop een kind deze vaardigheid zou kunnen beheersen. Er zijn dus kinderen die eerder al een bepaalde ontwikkelingstaak hebben volbracht en er zijn kinderen die op latere leeftijd deze ontwikkelingstaak hebben volbracht, zonder dat er sprake is van een ontwikkelingsachterstand. Verder worden er voorbeelden van belangrijke ontwikkeling gegeven en zijn de schema's niet compleet. De ontwikkelingsschema's geven een globaal idee van de ontwikkeling van een kind.

### De motorische ontwikkeling

De motoriek is niets meer dan beweging van het lichaam. De basis voor een goede motoriek wordt in de beginjaren van een kind gelegd. Bewegen begint al in de buik van de moeder. Kinderen hebben een natuurlijke bewegingsdrang en als zij gestimuleerd worden en de ruimte krijgen dan oefenen zij bijna voortdurend bewegingen. De bewegingen worden steeds sterker en breiden zich uit tot een bewegingspatroon. Naast grote bewegingen zijn er ook steeds fijnere en beter gestuurde en precieze bewegingen mogelijk. Door imitatie, oefening en correctie leren kinderen zich bewust te bewegen.

Leeftijd	Grove motoriek	Fijne motoriek
0-1 maanden	<ul style="list-style-type: none"><li>• moet ondersteund worden in alles</li><li>• draait in buikligging het hoofd opzij</li><li>• tilt hoofd even op</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• vuistjes gebald</li><li>• grijpreflex</li></ul>
1-2 maanden	<ul style="list-style-type: none"><li>• ogen volgen bewegende objecten</li><li>• in buikligging kunnen hoofd en schouders een stukje opgetild worden</li><li>• in zittende houding kan het hoofd wat langer omhoog gehouden worden</li></ul>	
2-3 maanden	<ul style="list-style-type: none"><li>• hoofd kan op rugligging in het midden gehouden worden</li><li>• in buikligging kin en schouders even opgericht</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• pakt alleen iets dat de hand raakt</li><li>• houdt iets met 3<sup>e</sup>, 4<sup>e</sup> en 5<sup>e</sup> vinger vast</li></ul>
3-4 maanden	<ul style="list-style-type: none"><li>• in rugligging kan het hoofd even</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• speelt met handen voor zich</li></ul>



Leeftijd	Grove motoriek	Fijne motoriek
	<ul style="list-style-type: none"> <li>worden opgericht</li> <li>wanneer het op de zij ligt, rolt het zich op de rug</li> <li>in zithouding houdt het kind zelf het hoofd rechtop; blijft zitten met steun</li> <li>draait het hoofd bij het nakijken</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>houdt iets met de hele hand vast</li> <li>slaat met handen op bijvoorbeeld een tafel</li> </ul>
5-6 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>in rugligging kan het hoofd hoger opgericht worden</li> <li>wanneer uit rugligging opgetrokken wordt dan komt het hoofd en schouders mee omhoog</li> <li>kan van buik naar rug rollen</li> <li>kan met enige steun zitten</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>bij het grijpen doen de ogen mee</li> <li>brengt een voorwerp middenvoor, gebruikt beide handen tegelijkertijd</li> <li>kan iets doelbewust, maar langzaam loslaten</li> </ul>
6-7 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>in buikligging steunt het op handen</li> <li>kan even zonder steun zitten</li> <li>even staan met steun onder de armen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>de handpalm, de duim en vingers worden gebruikt bij het vastpakken van een voorwerp</li> </ul>
7-8 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>kan zich gemakkelijk van buik naar rug rollen en terug</li> <li>kan in staande houding met steun onder de armen afwisselend de ene na de andere voet optillen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>bij het grijpen pakt het alles, slaat op de tafel</li> <li>pakt handig en rechtstreeks een voorwerp op</li> </ul>
8-9 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>probeert door armen en benen te bewegen een voorwerp te pakken</li> <li>zit zonder steun</li> <li>staat met steun</li> <li>gooit alles op de grond</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>kan twee voorwerpen vasthouden, ieder in een hand</li> </ul>
9-10 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>kruipt enigszins</li> <li>zit los met rechte rug en kan naar voren leunen zonder het evenwicht te verliezen</li> <li>goede coördinatie in zithouding</li> <li>staat met steun</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>bij het grijpen gebruikt het de juiste kracht</li> <li>het begin van de <i>pincetgreep</i>; een greep met de toppen van de duim en wijsvinger</li> </ul>
11-12 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>zit los</li> <li>kan zelf gaan zitten door op buik te rollen</li> <li>kruipt met gemak op buik</li> <li>kan staan op handen en voeten</li> <li>loopt een paar stappen als het aan twee handen wordt vastgehouden</li> <li>trekt zich tot staande houding op aan het meubilair</li> <li>loopt langs voorwerpen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>de pincetgreep is in orde</li> </ul>
13-14 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>de eerste losse stappen</li> <li>kan nog niet plotseling stilstaan</li> <li>kan op handen en knieën de trap op kruipen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>kan eten met een lepel ondanks veel geknoei</li> </ul>
15-16 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>kan gaan zitten vanuit rugligging</li> <li>loopt zelfstandig</li> <li>stilstaan vraagt veel concentratie en inspanning</li> </ul>	

Leeftijd	Grove motoriek	Fijne motoriek
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kan zelf op een stoel gaan zitten</li> </ul>	
17 – 18 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• rent houderig</li> <li>• kan de trap op, met een hand vasthoudend</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• drinkt alleen uit een beker waarbij de handen een adequate greep hebben</li> </ul>
1½-2 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kan rennen</li> <li>• kan tegen een bal aanschoppen</li> <li>• gaat de trap af met een hand</li> <li>• kan gooien zonder een bepaalde richting</li> <li>• wil vaak dingen die vooruit lopen op hun fysieke mogelijkheden</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• eet zelf met een lepel</li> </ul>
2-2½ jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kan even zonder steun op 1 been staan</li> <li>• kan op tenen lopen</li> <li>• kan plotseling stilstaan</li> <li>• kan met beide voeten tegelijk omhoog springen</li> </ul>	
2½-3 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• begint de trap af te lopen per tree een voet</li> <li>• kan tijdens het rennen van richting veranderen</li> <li>• kan op een driewieler fietsen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• lichaamsbewegingen worden vloeiender</li> <li>• kan een grote bal vangen</li> <li>• kan eten met vork</li> </ul>
3-4 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kan met aaneengesloten voeten springen</li> <li>• kan op een been evenwicht te bewaren</li> <li>• kan goed traplopen</li> <li>• kan over een touw springen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kind is zeer druk in bewegingen en heeft veel ruimte nodig</li> <li>• een potlood wordt met de vingers vastgepakt</li> </ul>

### Taal- en spraakontwikkeling

Taal is een middel waarmee we met elkaar communiceren; je kan aan elkaar kan duidelijk maken wat je ziet, wat je wilt, wat je voelt en wat je denkt. Communiceren gaat niet alleen via gesproken taal, maar ook door geschreven- en lichaamstaal. Voor het jonge kind is lichaamstaal heel belangrijk. Om goed te kunnen leren praten moet een kind goed kunnen horen en moet hij zijn spraakorganen kunnen beheersen. Ook moet het kind de opvoeder voldoende kunnen begrijpen. In de taalontwikkeling is de interactie tussen de opvoeder en het kind heel zichtbaar. Hoe meer het kind hoort en kan imiteren hoe groter zijn taalvaardigheid. Het is dus belangrijk om veel met kinderen te praten.

Leeftijd	Spraak- en taalontwikkeling
2-3 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• grote verscheidenheid aan klanken (ah, eh, oh, uh, grr en krr)</li> <li>• kinderen gaan luisteren naar eigen geluid</li> </ul>
3- 4 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• naast klinkers kan het nu ook medeklinkers laten horen</li> </ul>
4-5 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• brabbelfase</li> <li>• lal- en keuvelgeluidjes</li> </ul>
5-6 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• affectieve stemgeluiden, waarbij plezier en frustratie zijn te onderscheiden</li> <li>• herkent de stem van de moeder en reageert met geluid</li> </ul>
6-7 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• oefening van bekende geluiden</li> <li>• onbewuste nabootsing van de laatst gehoorde klanken</li> </ul>
8-9 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• actieve poging tot nabootsing met zinsmelodie</li> <li>• willekeurige aaneenrijging van klanken</li> <li>• af en toe 2-lettergreppige klanken</li> </ul>

Leeftijd	Spraak- en taalontwikkeling
9-10 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• eindeloos herhalen van geluiden; oftewel sociaal brabbelen</li> <li>• begrijpt simpele opdrachtjes</li> </ul>
11-12 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• voert simpele verzoeken uit</li> <li>• kan gebaren interpreteren en er het juiste geluid bij maken</li> <li>• begint 'mama' en 'papa' te zeggen</li> </ul>
12- 18 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• éénwoordfase; kan woorden nabootsen, maar gebruikt ze niet zelf</li> <li>• brabbelt veel en houdt monologen bij het spelen</li> <li>• begrijpt steeds meer woorden</li> <li>• heeft rond 1½ jaar een passieve woordenschat van ±70 woorden</li> </ul>
18-24 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kan 'nee' zeggen</li> <li>• gebruikt woorden om iets duidelijk te maken</li> <li>• begint twee woorden samen te voegen (fles op)</li> <li>• kan circa 300 woorden begrijpen</li> </ul>
2-3 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• maakt meerwoorzinnen</li> <li>• uitspraak verbetert, vooral bij medeklinkers</li> <li>• bij 2½ jaar is de woordenschat 400-500</li> <li>• onderscheid zichzelf van de ander, ik en jij-vorm wordt gebruikt</li> <li>• veel wat en waarom vragen, dit vaak om aandacht te vragen</li> </ul>
3-4 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• begrip voor taalregels ontstaat</li> <li>• veel waarom-vragen, waarbij er naar het antwoord geluisterd wordt</li> <li>• begrijpt veel, heeft ± 600 woorden tot zijn beschikking (passief)</li> <li>• vertelt veel verhalen</li> <li>• begint met het herhalen van korte versjes</li> <li>• nog wel moeite met zinsopbouw</li> </ul>
4-5 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• uitspraak bijna helemaal goed, wel versprekingen</li> <li>• zinnen worden langer</li> <li>• belangrijkste grammaticale regels worden goed toegepast</li> <li>• begin van ontwikkeling van abstracte begrippen</li> <li>• gebruik van bijzinnen zoals want...</li> </ul>
6 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• heeft ± 2500-3000 woorden ter beschikking (passief)</li> </ul>
8 jaar ouder	<ul style="list-style-type: none"> <li>• uitbreiden van woordenschat</li> <li>• verder ontwikkelen van de grammaticale constructies tot complexere taalgebruik</li> </ul>

### Verstandelijke ontwikkeling

Jonge kinderen denken door te doen en met hun zintuigen waar te nemen wat er gebeurt, oftewel senso-motorisch denken. Voelend, handelend, spelend en experimenterend doen kinderen ervaringen op met taal, zwaartekracht, ruimte, verhoudingen, hoeveelheden en tellen. Het herhalen zorgt ervoor dat automatische handelingen ontstaan en verbindingen maakt tussen de hersenen, bijvoorbeeld door regelmatig aan kinderen voor te lezen. Als kinderen ouder worden kunnen kinderen de informatie die ze krijgen vanuit de omgeving verwerken en kunnen ze dit op inzicht verder toepassen in hun dagelijkse praktijk. Dit heet abstract denken. Ze zijn de taal machtiger waardoor in het denken en leren steeds meer taal gebruikt wordt. Vanuit het onderzoeken, het opdoen van informatie en kennis zal het kind steeds meer inzichten verwerven, die het in een volgende situatie weer kan gebruiken.

Leeftijd	Verstandelijke ontwikkeling
0-1 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• bezit reflexen die nodig zijn om te overleven: ademen, knipperen met de ogen, zuigen en slikken</li> </ul>
1-2 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kijkt bij het toespreken de ouder of verzorger aan</li> <li>• mond is belangrijk bij het voelen en het ontdekken</li> </ul>
3-4 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kan zich steeds beter concentreren en kan zich beter focussen</li> </ul>

Leeftijd	Verstandelijke ontwikkeling
	<ul style="list-style-type: none"> <li>als een voorwerp verdwijnt is het er ook niet meer (bijvoorbeeld auto wordt onder een doek gelegd, dan bestaat die auto niet meer)</li> <li>gaat steeds meer geluiden onderscheiden</li> </ul>
9-10 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>begint door te krijgen dat voorwerpen niet zomaar verdwijnen (het kind zal de auto onder de doek proberen eronder vandaan te halen)</li> <li>kan blokjes in de mand doen als het voorgedaan wordt</li> <li>begrijpt woordjes</li> </ul>
11-12 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>bekijkt plaatjesboek</li> </ul>
12-13 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>heeft met ruiken en proeven nog niet veel zicht op detail en wil ontdekken, zand is met zo lekker als een boterham</li> </ul>
13-14 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>zoekt weggegooide dingen met het oog op</li> </ul>
17-18 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>neuriert een eenvoudig melodietje na</li> </ul>
1,5-2 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>zodra het kind mobiel genoeg is om voorwerpen te verplaatsen, gaan ze verzamelen en dingen in groepjes bij elkaar leggen</li> <li>leert door te doen en minder door wat er verteld wordt</li> <li>is er gericht op leren en gebeurtenissen en dingen te begrijpen</li> <li>krijgt interesse in boeken met een eenvoudig verhaaltje</li> </ul>
3-4 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>gaat patronen en regels herkennen in de wereld</li> <li>ontwikkelt taal- en rekenkundige vaardigheden</li> <li>leert meer rekening houden met het perspectief van een ander</li> <li>krijgt meer inzicht in begrippen en oorzaak/gevolg</li> <li>beter geheugen waardoor verhalen verteld kunnen worden en complexere situaties opgelost kunnen worden</li> <li>beter met vragen stellen, plannen en nadenken over activiteiten</li> <li>magisch denken: ter plekke een verklaring geven over gebeurtenissen die ze nooit eerder hebben meegemaakt</li> </ul>
4-5 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>steeds realistischer kijk op de wereld</li> <li>veel waarom-vragen om kennis te vergaren</li> <li>weet wat meer en minder is</li> <li>kleine hoeveelheden tellen</li> <li>denkt rechtlijnig: afspraak is afspraak</li> </ul>
5-6 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>aandacht gaat steeds meer richting verstandelijke prestaties</li> <li>interesse in computerspelletjes en internet</li> <li>leert spelenderwijs steeds meer begrippen</li> </ul>
6-7 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>steeds meer geweten, gaat nadenken wat wel of niet eerlijk is</li> <li>meer interesse voor de grote wereld (aarde, natuur)</li> <li>verzamelt vaak iets en ruilen met anderen</li> <li>houdt er nog steeds van om voorgelezen te worden</li> <li>zoekt naar logische verbanden</li> <li>wil van veel dingen weten hoe het werkt</li> </ul>
7-8 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>beseft dat mensen verschillende dingen denken en voelen</li> <li>kan zich voorstellen wat er in een ander omgaat</li> <li>logisch denken: het vermogen om verbanden te leggen neemt toe, kan zich dingen voorstellen zonder dat die concreet te zien</li> <li>leert door te herhalen</li> </ul>
8-10 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>kan last krijgen van schuldgevoelens (moreel besef)</li> <li>kan werken met symbolen</li> <li>leert klokkijken, kan een kalender aflezen</li> </ul>
10-12 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>ontwikkeling van het vermogen tot abstract denken, kan dingen theoretisch begrijpen en opbouwen</li> <li>geheugen is enorm, tevens door het vermogen om informatie systematisch in categorieën op te slaan</li> <li>doet uitvindingen, brede interesse</li> <li>leert problemen te beredeneren</li> </ul>

Leeftijd	Verstandelijke ontwikkeling
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kan problemen oplossen door alle mogelijkheden op een rijtje te zetten en de beste te kiezen</li> </ul>

### De sociale ontwikkeling

Onder sociale ontwikkeling wordt sociale vaardigheden en sociale kennis verstaan. Kinderen leren met anderen om te gaan en leren wat geaccepteerd gedrag is en wat niet.

Kinderen hebben al op jonge leeftijd de natuurlijke wil om contact te leggen met andere mensen. Om zich verder sociaal te ontwikkelen moet een kind bewustzijn van de aanwezigheid van anderen en moet een kind kunnen oefenen in het omgaan met andere kinderen. Kinderen leren veel door te spelen met leeftijdgenoten. Ze oefenen tijdens het spelen vaardigheden zoals ruzies oplossen, hulpvaardig zijn en luisteren naar een ander. Ook doen sociale kennis op tijdens het spelen door het observeren van anderen en hun reacties te peilen. Slaan wordt niet gewaardeerd, een ander troosten wel.

Leeftijd	Sociale ontwikkeling
1 maand	<ul style="list-style-type: none"> <li>• reageert op lichamelijk contact</li> <li>• wordt rustig als het uit het bed gehaald wordt</li> </ul>
2 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• eerste glimlach op aanwezigheid van moeder (± 6 weken)</li> <li>• begint te luisteren en te reageren op de stem van moeder</li> <li>• huilt op verschillende manieren</li> </ul>
3 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• gaat geluidjes maken</li> <li>• draait hoofd naar geluid toe</li> <li>• vindt het leuk om onder de mensen te zijn</li> </ul>
4 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wordt vrolijk bij spelcontact</li> <li>• begint gezichtsuitdrukking te onderscheiden</li> <li>• gaat mensen in de omgeving herkennen</li> </ul>
5 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• draait zich naar sprekenden toe</li> <li>• is bij het huilen te kalmeren door toe te spreken</li> <li>• begint geluiden te herhalen</li> </ul>
6 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• steekt armen uit in de verwachting opgepakt te worden</li> <li>• leert de betekenis van interactie en mimiek te verstaan</li> <li>• ontdekt verschillen tussen mensen (ouders en vaste verzorgers)</li> </ul>
7 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• begin van sociale imitatie (dag wuiven)</li> <li>• trekt actief aandacht van volwassenen</li> <li>• lacht tegen zichzelf in de spiegel</li> </ul>
8 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• maakt onderscheid tussen bekenden en vreemden</li> <li>• terughoudendheid naar vreemden (eenkennigheid)</li> <li>• kan kiekeboe spelen</li> </ul>
9 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• gaat in op het gedrag van de volwassene voor zover het ermee vertrouwd is</li> <li>• is nog erg eenkennig</li> <li>• eerste vormen van imitatie</li> </ul>
10-12 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• reageert op noemen van zijn naam</li> <li>• scheidingsfase waarin het verschil tussen vreemden en vertrouwde mensen ontdekt wordt, geprobeerd wordt om de scheidingsangst te overwinnen</li> </ul>
1- 1½ jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• imitatie spel, elkaar imiteren en uitdagen</li> <li>• voert eenvoudige opdrachten uit</li> <li>• leert nee te zeggen (eerste wilsuiking)</li> <li>• begin van 'schaamte' bij stout zijn, worden bewust van goed- en afkeuring van volwassene</li> </ul>
1½-2 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• eenvoudige fantasie-rollenspel, spelen eenvoudige verhaallijnen</li> <li>• zoekt zelf contact bij een volwassene voor hulp</li> </ul>

Leeftijd	Sociale ontwikkeling
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kinderen worden naar elkaar verdraagzamer in hun spel</li> <li>• kinderen van deze leeftijd weten wel dat iets niet mag, maar wat en waarom snappen ze niet, de ouders zijn het geweten</li> </ul>
± 2 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• het eerste ik-gebruik; het kind wordt bewust van zichzelf als ik</li> <li>• ontdekken veel in de omgang met andere kinderen, bijvoorbeeld wat ze moeten doen om mee te spelen</li> <li>• samenspel zonder plan vooraf</li> </ul>
2-2½ jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• begin van de koppigheidfase</li> <li>• sociaal gedrag met sterke uitersten: afhankelijkheid en zelfstandigheid</li> <li>• intense en onvoorspelbare gevoelens</li> <li>• pakt speelgoed van anderen af</li> </ul>
2½- 3 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• beperkte zelfstandigheid</li> <li>• is gericht op eigen persoon, eigen wil en eigen ideeën</li> <li>• wordt coöperatief, gaat eenvoudige motiveringen begrijpen</li> <li>• erg gevoelig voor compliment en kritiek</li> <li>• leert delen en op de beurt wachten</li> <li>• er is betere aanpassing in een groep kinderen</li> </ul>
3-4 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• uitgebreider fantasie-rollenspel</li> <li>• saamhorigheid ontwikkelt zich</li> <li>• wordt bewust van regels en dat deze overtreden kunnen worden</li> <li>• accepteert sociale regels en eenvoudige spelregels</li> <li>• kunnen goed jokken, is een onbeholpen manier om aan de ene kant eerlijk te zijn en aan de andere kant straf te vermijden</li> </ul>
4-5 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wordt realistisch ten opzichte van eigen mogelijkheden en onmogelijkheden</li> <li>• krijgt oog voor de gevolgen van zijn gedrag voor anderen</li> <li>• competitie-element doet intrede; het kind wil graag winnen, maar kan nog vaak slecht tegen zijn verlies</li> <li>• samenspelen in een klein groepje wordt voor langere tijd mogelijk</li> </ul>
5-6 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• neemt meer afstand van de ouders</li> <li>• ziet zichzelf steeds centraler, wordt kritischer ten opzichte van zichzelf en kan zichzelf corrigeren</li> <li>• grotere sociale belangstelling, vriendschappen zijn langduriger</li> <li>• groot aanpassingsvermogen</li> </ul>
6-7 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• schoolrijpheid</li> <li>• sterke behoefte aan leeftijdsgenoten en groepsverband</li> <li>• wordt minder afhankelijk van ouder</li> <li>• minder fantasiespel maar spel op werkelijkheid gebaseerd</li> <li>• schaamtegevoel ontwikkelt zich sterk</li> <li>• steeds meer een eigen geweten, zelf nadenken wat eerlijk is</li> </ul>
7-8 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• is goed in staat te luisteren en zich te concentreren</li> <li>• maakt zich de morele opvattingen van het gezin eigen</li> <li>• gevoel voor plicht en verantwoordelijkheid</li> <li>• vriendschappen zijn belangrijk</li> </ul>
8-10 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• speelt graag en veel met andere kinderen</li> <li>• leren welke omgangcodes gelden over regels</li> <li>• naast vriendschappen leert andere kinderen kennen door clubjes</li> <li>• heeft vriendschappen om geheimen te delen en elkaar te troosten</li> </ul>
10-12 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• speelt nog steeds graag na schooltijd in groepen</li> <li>• prestatie en aanzien in de groep wordt steeds belangrijk</li> <li>• jongens en meisjes tonen ander speelgedrag</li> <li>• competitie-element is belangrijk en kinderen doen graag spelletjes om zichzelf te bewijzen en om bevestiging te zoeken</li> </ul>

## Spelontwikkeling

Spelen is de natuurlijk manier voor kinderen om te leren en hun omgeving te verkennen. Door te spelen oefenen kinderen allerlei vaardigheden op motorisch, verstandelijk, taal en sociaal gebied.

Er zijn verschillende spelvormen te onderscheiden, namelijk: bewegingsspel, fantasie- of rollenspel, speel-leerspelletjes, exploratie en constructiespel. De beschikbaarheid van speelgoed passend bij de leeftijd, maar ook voorlezen van kinderen geeft verdieping aan het spel. Spel en creativiteit liggen dicht bij elkaar, omdat creativiteit een uitdrukking geeft aan hoe een kind zich voelt en wat er in het kind omgaat. In spel, lezen en creativiteit leert een kind samenhang tussen dingen en verkrijgt een kind inzicht in de betekenis van dingen.

Leeftijd	Spelontwikkeling
Tot 8 maanden	<ul style="list-style-type: none"><li>• niet gestructureerd spelen met blokken of ander materiaal: duwen, gooien, rollen, proeven, pakken, knijpen</li><li>• tekenen is gericht op het oefenen van motoriek</li><li>• het zijn de bewegingsspelletjes die domineren</li></ul>
Na 8 maanden	<ul style="list-style-type: none"><li>• zet toevallige krassen, dit is noodzakelijk voor de fijne oog-handcoördinatie</li><li>• de bewegingsspelletjes breiden zich uit naar opstaan en lopen</li></ul>
1,5 – 2 jaar	<ul style="list-style-type: none"><li>• repertoire aan bewegingsspelletjes wordt flink uitgebreid met springen, hard lopen, rollen, klimmen</li><li>• construerend spel; experimenterend verkennend spel in vullen en leeggooien, op en aan elkaar passen</li><li>• bij het tekenen wordt het krijt in een vuistgreep gehouden</li><li>• ontstaan van fantasie- of rollenspel; kinderen gaan doen alsof en imiteren gebeurtenissen die veel indruk hebben gemaakt</li></ul>
2-3 jaar	<ul style="list-style-type: none"><li>• gaat glijden, fietsen, schommelen en klimmen</li><li>• kan kralen rijgen</li><li>• speel- en leerspelletjes worden gedaan; kan simpele inlegfiguren leggen</li><li>• spel is voornamelijk parallel en niet gezamenlijk</li><li>• krabbelstadium in het tekenen</li><li>• experimenteert met veel verschillende materialen, is daar nog onstuimig mee met chaos en knoeien</li></ul>
3-4 jaar	<ul style="list-style-type: none"><li>• krijgt belangstelling voor het combineren van spelmateriaal</li><li>• imitatie begint echt een rol te spelen, kind doet zijn eigen wereld na</li><li>• kan aan eenvoudige groepsspelletjes meedoen</li><li>• bewegingsspel gaat door in toenemende motorische vaardigheid</li><li>• ontwikkeling van de pincetgreep</li><li>• kan aantal lichaamsdelen benoemen</li></ul>
4-5 jaar	<ul style="list-style-type: none"><li>• kan alleen buiten spelen en speelt met andere kinderen</li><li>• kan eenvoudige spelregels begrijpen</li><li>• imitatiespel uit zich meer in fantasiespel waarin hetgeen het kind meemaakt wordt herbeleefd en verwerkt</li><li>• tekent koppotenfiguren</li><li>• tekent eenvoudige en herkenbare figuren (huid dier, bloem, wolk)</li><li>• enige lettervormen herkenbaar</li><li>• ontwikkeling van de voorkeurshand rechts/links</li><li>• experimenteren van materialen heeft nog steeds interesse, "iets" maken wordt belangrijker</li></ul>
5-6 jaar	<ul style="list-style-type: none"><li>• vindt het leuk om bezig te zijn met creativiteit en aan een bepaald "project" te werken</li><li>• kan gemakkelijker wat afmaken, al duurt dat dagen</li><li>• kan lang zijn aandacht op iets richten</li></ul>

Leeftijd	Spelontwikkeling
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• speelt veel in grote groepen, vriendschappen beginnen te ontstaan</li> <li>• bouwwerken zijn herkenbaar</li> <li>• er is constructief spel: maakt zelf voorwerpen</li> <li>• leert eigen naam te schrijven en eenvoudige 3 of 4 letterwoorden</li> </ul>
6-7 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• tekent en speelt 'wat het weet'</li> <li>• een mensfiguur krijgt een eigen lichaam</li> <li>• vindt het vaak leuk om samen technologische spelletjes te doen</li> <li>• veel gebruik van bouwmaterialen</li> <li>• creatief bezig zijn</li> <li>• plezier aan gezelschapsspelletjes</li> <li>• samen spelen in een spel dat bepaalde werkelijkheid weergeeft</li> </ul>
8 -12 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• gaat steeds meer in groepsverband spelen</li> <li>• speelt ook graag met z'n tweeën</li> <li>• gaat naar gelang interesse naar clubjes (muziek, sport)</li> <li>• doet graag regelspelletjes en behendigheidsspelletjes</li> <li>• is veel creatief bezig</li> <li>• bouwmaterialen blijft leuk, met name het samen iets bouwen</li> <li>• bij gezelschapsspelletjes worden de regels ingewikkelder</li> <li>• maakt van meer ingewikkelder puzzels, computerspelletjes en avonturenspeelgoed</li> </ul>

### Zelfredzaamheid

Zelfredzaamheid is het vermogen om je te redden zonder hulp van anderen en zelf problemen te kunnen oplossen. Bij het jonge kind begint dat met kleine dingen, zoals een lepel zelf vasthouden. Uiteindelijk zal het kind zich ontwikkelen tot volledige zelfstandigheid. Hoe goed een kind zichzelf kan redden is afhankelijk van of het kind lichamelijk ertoe in staat is, of het kind de situatie goed kan overzien en de juiste beslissing kan en durft te nemen.

Leeftijd	Zelfredzaamheid
12 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wil overal bij betrokken worden, probeert de volwassene te imiteren</li> <li>• houdt armen omhoog als er een trui uitgetrokken moet worden</li> </ul>
15 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kan zelf een kopje vasthouden</li> <li>• grijpt zijn lepel en doet die op het bord, maar kan hem niet goed vullen</li> <li>• wil graag zelf eten</li> </ul>
18 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kan zelf een kopje optillen en zelf drinken</li> <li>• vult zelf zijn lepel, maar heeft moeite met in de mond stoppen, knoeit veel</li> <li>• geeft het lege bord aan moeder terug</li> <li>• huilt om moeder als zij weggaat</li> <li>• "helpt" met uitkleden door sokken en schoenen uit te doen</li> <li>• wil alles zelf doen, dat een driftbui tot gevolg kan hebben als iets niet lukt</li> </ul>
21 maanden	<ul style="list-style-type: none"> <li>• gaat niet meteen slapen, maar vraagt om drinken of wil een plasje doen</li> </ul>
2-3 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kan zonder veel knoeien alleen eten</li> <li>• speelt veel met eten en "treuzelt"</li> <li>• weigert nu eten praat weinig aan tafel</li> <li>• verlengt het proces van het naar bed gaan door een ingewikkeld ritueel, dat strak gevolgd moet worden</li> <li>• kan jas losknopen, met moeite dichtdoen</li> <li>• droogt eigen handen af</li> <li>• kan zelf drinken halen en een kraan open en dicht doen</li> <li>• kijkt uit voor eenvoudige ongelukjes</li> <li>• begin van tanden poetsen, met hulp</li> <li>• houdt een glas in één hand</li> </ul>



Leeftijd	Zelfredzaamheid	
3-4 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• is 's nachts zindelijk, maar dit kan uitlopen tot 5 jaar</li> <li>• kan alleen eten zonder te knoeien</li> <li>• heeft belangstelling voor tafeldekken en wil meehelpen</li> <li>• staat vaak op van tafel</li> <li>• is minder afhankelijk van bedritueel</li> <li>• kan eigen jas aantrekken en knopen dichtdoen</li> <li>• kan zichzelf uitkleden en poogt zichzelf aan te kleden</li> <li>• kan eigen handen wassen en drogen</li> <li>• kan eigen tanden poetsen</li> <li>• kan doelgericht bezig zijn</li> </ul>	
4-5 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• beweegt zich efficiënt</li> <li>• voortdurende wisseling tussen zitten, staan en hurken</li> <li>• plezier in hollen, klimmen en springen</li> <li>• kan hinkelen</li> <li>• begin van mogelijkheid tot rolschaatsen, fietsen (zonder zijwieltjes) en steltlopen</li> </ul>	
5-6 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• oefent gecompliceerde bewegingen (rolschaatsen, fietsen zonder zijwieltjes etc)</li> <li>• goed vangen en gooien</li> <li>• kan stappen</li> <li>• gecompliceerde bewegingen als touwspingen</li> <li>• kan bewegingen imiteren</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• is uitgesproken links of rechtshandig</li> <li>• kan zijn eigen naam naschrijven</li> <li>• kan knippen</li> <li>• kan veters goed strikken</li> <li>• kan knikkeren</li> <li>• kan jas open- en dichtknopen</li> </ul>
6-7 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kan rolschaatsen, skeeleren, fietsen en steltlopen en andere meer compliceerde bewegingspatronen</li> <li>• begint sport en spel met wedstrijdelement leuk te vinden</li> <li>• kan klimmen in een klimrek</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kan tegen een racket slaan</li> </ul>
7-8 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• kan zwemmen</li> <li>• kan voetballen</li> <li>• is vaak lid van een sportclub</li> <li>• speelt graag buiten</li> </ul>	
8-12 jaar	<ul style="list-style-type: none"> <li>• beheerst rond 11, 12 jaar zijn motoriek volledig</li> <li>• wordt behendiger in allerlei sporten</li> <li>• is vaak lid van een sportclub</li> </ul>	